

Mehanički učinci izbornog sustava: slučaj izbornih jedinica u Hrvatskoj

Mislav Pervan

Predstavljanje na razini županija dovodi do premalih izbornih jedinica koje "ubijaju" razmjernost, dok *at-large* sustav donosi potencijalnu pretjeranu fragmentiranost parlamenta. Kako bi se zadovoljili svi kriteriji, potencijalno rješenje je crtanje izbornih jedinica dovoljno velikih kako bi zadovoljile kriterij razmjernosti, ne nužno s istim brojem mandata za svaku jedinicu, te dovoljno logičnih kako bi se zadovoljio kriterij regionalne zastupljenosti

U našoj javnosti nekoliko je široko prihvaćenih "istina" o navodnim učincima izbornog sustava. Jedna od njih je da je D'Hondtova metoda preračunavanja glasova u mandate ustvari prijevara koja otima malim strankama i poklanja velikima (usp. Sever, 2016; Kasapović, 2017: 19). Druga pak prihvaćena "istina" tvrdi kako su veličina i granice izbornih jedinica odraz *gerrymanderinga*, odnosno smišljene manipulacije koja vještim crtanjem izbornih granica ima za cilj pogodovati konkretnim politički akterima, u ovom slučaju Hrvatskoj demokratskoj zajednici.

U posljednjih se nekoliko godina u Hrvatskoj referendumskim inicijativama pokušava utjecati na izborne reforme. Prva inicijativa, iako neuspješna, inicirala je javnu raspravu koja je rezultirala uvođenjem preferencijskog glasovanja. Druga, još uvijek aktualna, bavi se višestrukim izmjenama bitnih elemenata modela izbora zastupnika u Hrvatski sabor. Ponukan fokusom javnosti na temu učinaka izbornog sustava, ali i sa željom da ispitam prihvaćenu "istinu" o manipulativnoj prirodi aktualnog izbornog modela, odlučio sam se istražiti utjecaj podjele na izborne okruge na izborni rezultat.

Izborni sustav u Hrvatskoj

Izborni sustav, ukratko, predstavlja pravnim odnosima uređen skup društvenih odnosa koji nastaju prilikom izbora predstavničkih tijela i predsjednika republike. Odluka o odabiru vrste izbornog sustava predstavlja jednu od najznačajnijih ustavnopravnih, institucionalnih i političkih odluka svake države (Palić, 2012: 49). Od prvih višestranačkih izbora 1990. godine,

Tablica 1. Izračun raspodjele mandata po županijama

Županija	Stanovništvo	Stanovništvo /30 606,35	Mandati	Ostatak	Korigirani mandati	Odstupanje	Odstupanje %
Osječko-baranjska	305 032	9,97	9	0,97	10	103	0,03
Bjelovarsko-bilogorska	119 764	3,91	3	0,91	4	665	0,56
Vukovarsko-srijemska	179 521	5,87	5	0,87	6	686	0,38
Splitsko-dalmatinska	454 798	14,86	14	0,86	15	286	0,06
Grad Zagreb	790 017	25,81	25	0,81	26	221	0,03
Istarska	208 055	6,80	6	0,80	7	884	0,42
Koprivničko-križevačka	115 584	3,78	3	0,78	4	1 710	1,48
Virovitičko-podravska	848 36	2,77	2	0,77	3	2 328	2,74
Varaždinska	175 951	5,75	5	0,75	6	1 281	0,73
Međimurska	113 804	3,72	3	0,72	4	2 155	1,89
Primorsko-goranska	296 195	9,68	9	0,68	10	987	0,33
Ličko-senjska	50 927	1,66	1	0,66	2	5 143	10,10
Sisačko-moslavačka	172 439	5,63	5	0,63	6	1 867	1,08
Šibensko-kninska	109 375	3,57	3	0,57	3	-5 852	-5,35
Zadarska	170 017	5,55	5	0,55	5	-3 397	-2,00
Požeško-slavonska	78 034	2,55	2	0,55	2	-8 411	-10,78
Zagrebačka	317 606	10,38	10	0,38	10	-1 154	-0,36
Krapinsko-zagorska	132 892	4,34	4	0,34	4	-2 617	-1,97
Karlovačka	128 899	4,21	4	0,21	4	-1 618	-1,26
Brodsko-posavska	158 575	5,18	5	0,18	5	-1 109	-0,70
Dubrovačko-neretvanska	122 568	4,00	4	0,00	4	-36	-0,03
Ukupno	4 284 889		127		140		

Izvor: autorov izračun prema DZS, 2011.

razmjernost se "postupno širila", pa se tako prvi puta pojavljuje 1992. godine, u okviru kombiniranog sustava unutar kojega se 60 zastupnika biralo razmjerno, uz primjenu D'Hondtove metode, pri čemu je cijela Hrvatska bila jedna izborna jedinica, da bi 1995. godine broj zastupnika biranih po razmjernom principu bio povećan na 80. Potpuni prelazak na razmjerni sustav dogodio se 2000. godine. Prethodno se pristupilo stručnoj raspravi oko promjena izbornog zakonodavstva što je rezultiralo osnivanjem Stručnog povjerenstva za prijedlog izborne reforme od strane Odbora za Ustav, Poslovnik i politički sustav (tadašnjeg) Hrvatskoga državnog sabora. Članovi skupine zalagali su se za konsenzus parlamentarnih stranaka radi stabilnosti i trajnosti izbornog sustava, te je težnja bila ostvariti načelo pravednog predstavljanja svih dijelova biračkoga tijela, uz ostvarenje načela učinkovitosti političke vlasti. Ta dva načela radna je skupina nastojala pomiriti prijedlogom razmjernoga izbornog sustava, uz nekoliko (10) višemandatnih jedinica uz zakonski izborni prag od 5 posto na razini svake izborne jedinice, gdje broj 33-34 - ožujak - lipanj 2018.

bi postojala i prohibitivna klauzula od 8 posto za koalicijske liste uz maksimalno odstupanje broja birača u jedinicama od 5 posto (usp. Kasapović, 2014: 218). Osim prohibitivne klauzule za koalicijske liste, ostali prijedlozi su usvojeni, a sustav kakav je uveden 2000. godine, na snazi je i danas, uz sitne promjene vezane uz preferencijsko glasovanje (Herceg Zeba, 2016: 127).

Simulacija

Dosad su se istraživanja koja su analizirala utjecaje izbornog sustava na izborne ishode često bavila uspoređivanjem fundamentalno različitih izbornih modela. Kako su izborni okruzi, odnosno u hrvatskom slučaju izborne jedinice, temeljni element izbornoga sustava, simulacije koje će raditi bit će nešto drugačije od ostalih. Mnoga istraživanja i mišljenja uglednih psefologa veliku pozornost daju mehaničkom utjecaju izbornog sustava, koji ne postoji nauštrb, već koegzistira s psihološkim utjecajem. Tako pojedini autori govore kako izborni sustav

Tablica 2. Broj birača po općim izbornim jedinicama, 2007.

Izborna jedinica	Broj birača Q_j	Odstupanje od prosječnog broja birača $(\bar{Q}_j = 382473,1)^*$
I.	361 236	-5,55
II.	399 648	4,49
III.	366 005	-4,31
IV.	335 091	-12,39
V.	372 163	-2,70
VI.	356 575	-6,77
VII.	403 812	5,58
VIII.	385 594	0,82
IX.	428 590	12,06
X.	416 017	8,77

Izvor: Sabo, Scitovski i Taler, 2012: 231.

* izračunano po formuli $100 \frac{Q_j - \bar{Q}}{\bar{Q}} \%$

utječe na ishode na tri načina. Prva sfera utjecaja manifestira se prije glasovanja u obliku psihološkog utjecaja na stranke, koje odlučuju hoće li pristupiti izbornom natjecanju i na koji način. Druga sfera utjecaja prepoznaje se u trenutku glasovanja u obliku psihološkog utjecaja na birače, koji odlučuju žele li glasovati taktički ili ne. Te dvije sfere ukupno predstavljaju psihološki utjecaj izbornoga sustava. Treća sfera odnosi se na

Izborni sustav utječe na ishode na tri načina. Prva sfera utjecaja manifestira se prije glasovanja u obliku psihološkog utjecaja na stranke, koje odlučuju hoće li pristupiti izbornom natjecanju i na koji način. Druga sfera utjecaja prepoznaje se u trenutku glasovanja u obliku psihološkog utjecaja na birače, koji odlučuju žele li glasovati taktički ili ne

način preračunavanja glasova mandate u obliku mehaničkog utjecaja (Blais i sur., 2011: 1602) čiji su dio i izborne jedinice i njihov izgled u Hrvatskoj. U ovom radu bavim se tim segmentom mehaničkog utjecaja, tj. izgledom i granicama izbornih jedinica – uspoređujem rezultate izbora za zastupnike u Hrvatski sabor 2016. godine i simulaciju u kojoj izborne jedinice imaju granice koje prate postojeće administrativne cjeline

– županije (Sim1). Ovakva praksa nije tek puko teoretiziranje jer je vrlo sličan sustav moguće pronaći u Španjolskoj. Ono što je u prvoj simulaciji drugačije od postojećeg modela jest raspodjela mandata na izborne jedinice u odnosu na broj stanovnika. S obzirom na mogućnost parcijalnih koalicija u različitim izbornim jedinicama, broj mandata ću dodjeljivati nositeljima i glavnim akterima koalicije. Dobivene rezultate usporedit ću sa stvarnim rezultatima i s drugom simulacijom koja bi računala mandate s obzirom na *at-large* sustav (Sim2), tj. izborni sustav u kojemu je cijela država jedna izborna jedinica (Kasapović, 2012: 57). U svrhu prikazivanja utjecaja sustava na konačni ishod, u drugoj ću simulaciji koristiti čisti razmjerni sustav uz odsutnost zakonskih izbornih pragova, čime ova simulacija podsjeća na nizozemski izborni sustav. Nakon uvida u rezultate, razinu fragmentacije stranačkog sustava izrazit ću efektivnim brojem stranaka (u ovom slučaju koalicija) putem Laakso-Taagepera indeksa, a razinu nerazmjernosti putem Gallagherovog indeksa.

Kao što je već navedeno, da bi se izvela prva simulacija, potrebno je odrediti koliko mandata "pripada" pojedinoj županiji. Kako bi se to uopće moglo odrediti, potrebno je izračunati koliko stanovnika u prosjeku predstavlja jedan saborski zastupnik. S obzirom da simulacija isključuje zajamčene mandate nacionalnih manjina te mandate za državljane izvan zemlje (dijasporu), to je izvedeno dijeljenjem ukupnog broja stanovnika sa 140, brojem mandata koji se dodjeljuje u postojećih 10 izbornih jedinica. Zatim se broj stanovnika pojedine županije dijeli s brojem koji je dobiven dijeljenjem ukupnoga broja stanovnika sa 140 (30 606,35). Uzimajući u obzir rezultate koji su bili daleko od cijeloga broja, mandati su prvo dodjeljivani po cijelome broju (127), a zatim je preostalih 13 raspodijeljeno prema metodi najvećega ostatka.

Ovakav sustav dodjeljivanja mandata također rezultira određenim nejednakostima, odnosno odstupanjima. U stupcu koji prikazuje odstupanje, vidimo kako su pojedine županije nadpredstavljene, odnosno podpredstavljene, gdje pozitivne vrijednosti prikazuju fiktivni broj stanovništva koji nedostaje do za mandate umnoženog broja 30606,35 koji bi onda podijeljen sa korigiranim brojem mandata davao cijeli broj i obrnuto. Iako postotci podpredstavljenosti i nadpredstavljenosti u pojedinim, mahom stanovništvom rjeđe naseljenim županijama iznose i do 10 posto, uvidom na apsolutne brojke i postotke predstavljenosti u postojećem izbornom sustavu možemo zaključiti da, što se raspodjele mandata tiče, simulacija mandate raspoređuje pravednije od postojećeg sustava. Ovaj zaključak donosim iz činjenice kako je čak i Ustavni sud 2010. godine utvrdio kako sadašnje izborne jedinice donose nejednaku predstavljenost birača po izbornim jedinicama:

Ustavni sud u tom smislu podsjeća da je u Republici Hrvatskoj danas na snazi razmjerni izborni sustav koji se provodi u 10 velikih višemandatnih izbornih jedinica na koje se dijeli područje Republike Hrvatske (opće izborne jedinice). U svakoj se općoj izornoj jedinici, na temelju zatvorenih kandidacijskih lista, bira po 14 zastupnika. Takav razmjerni izborni sustav zahtijeva prethodno određivanje područja i granica općih izbornih jedinica u izborne svrhe. Područja i granice postojećih

Tablica 3. Sim1 (županije)

Županija	HDZ	SDP	MOST	ŽIVI ZID	365/REF	IDS	HDSSB
Osječko-baranjska	4	3	1	1			1
Bjelovarsko-bilogorska	2	2					
Vukovarsko-srijemska	4	2					
Splitsko-dalmatinska	8	4	3				
Grad Zagreb	9	11	3	2	1		
Istarska	1	3				3	
Koprivničko-križevačka	2	2					
Virovitičko-podravski	2	1					
Varaždinska	2	4					
Međimurska	1	3					
Primorsko-goranska	3	5		1		1	
Ličko-senjska	2						
Sisačko-moslavačka	3	3					
Šibensko-kninska	2	1					
Zadarska	3	2					
Požeško-slavonska	1	1					
Zagrebačka	4	4	1	1			
Krapinsko-zagorska	1	3					
Karlovačka	2	2					
Brodsko-posavska	3	2					
Dubrovačko-neretvanska	2	1	1				
Sim1 ukupno	61	59	9	5	1	4	1
Izbori 2016.	59	54	13	8	2	3	1
Razlika	2	5	-4	-3	-1	1	0
Razlika (%)	3,39	9,26	-30,77	-37,50	-50,00	33,33	0,00

Izvor: izračun autora prema DIP, 2016.

upravno-teritorijalnih jedinica (županija, gradova i općina) za tu svrhu nisu u cijelosti prikladni, budući da u njima živi različit broj birača, pa njihovi birački glasovi nemaju jednaku težinu (Narodne novine, 2010).

Nadalje, pojedini autori, primjerice Sabo, Scitovski i Taler u svojoj analizi raspodjele birača po izbornim jedinicama na izborima 2007. godine, također naglašavaju nejednaku zastupljenost koja proizlazi iz sadašnje podjele na izborne jedinice.¹

Iz *Tablice 2*, temeljene na formalnome matematičkom modelu, a ne na psefološkoj analizi izbornih jedinica, razvidno je kako je sadašnji odnos između broja birača i mandata koji se biraju u velikoj diskrepanciji, ne samo u postotku već i u apsolutnom broju birača koje predstavlja isti broj zastupnika, tako 14 zastupnika u devetoj izornoj jedinici predstavlja 428 590 birača, čak 93 499 više nego u četvrtoj izornoj jedinici. Usporedbe radi, to je otprilike četvrtina veličine prosječne izborne jedinice.

Čest predmet istraživanja učinaka izbornih sustava jest i realna snaga pojedine stranke u parlamentu, te se tu snagu pokušava matematički izraziti. Koji je uopće poriv za

dobivanjem nekog indeksa koji bi bio vjerni i egzaktni pokazatelj odnosa snaga u političkoj areni? Možemo početi s hrvatskim primjerom. U sazivima Sabora su se nerijetko nalazili zastupnici iz jako velikog broja stranaka, pa tako u aktualnoj konstelaciji u Saboru sjede predstavnici čak 20 stranaka, ne uzimajući u obzir nemali broj neovisnih zastupnika koji iznosi 15, odnosno 9,9 posto saborskih mandata (Sabor.hr, 2018). Pa ipak, je li parlament uistinu toliko fragmentiran? Prvim pogledom na sâm broj stranaka jest. No, kolika je realna snaga pojedine parlamentarne stranke, i kako se to može izraziti? Odgovor na to pitanje pokušali su dati Markku Laakso i Rein Taagepera, čiji je indeks postao svojevrsan standard u izražavanju stvarno relevantnog (efektivnog) broja stranaka u parlamentu. Laakso-Taagepera indeks (L-T indeks) osmišljen je kako bi doprinio brojanju efektivnog broja stranaka uzimajući u obzir njihov udio u mandatima ili u glasovima, ili oboje (Feld i Grofman, 2007: 101). U ovom istraživanju koristit ću L-T indeks koji se računa s obzirom na udio u parlamentarnim mandatima, te ću ga izraziti u koalicijama (različita izborna ponuda u različitim jedinicama onemogućuje izračun prema pojedinim strankama).

Tablica 4. Sim2 (*at-large*)

Stranka/koalicija	HDZ	SDP	MOST	ŽIVI ZID	365/REF.	IDS	HDSSB	PAMETNO	NLSP
Sim2	53	50	14	9	6	3	1	3	1
Izbori 2016.	59	54	13	8	2	3	1		
Razlika	-6	-4	1	1	4	0	0	3	1
Razlika (%)	-10,17	-7,41	7,69	12,5	200,00	0,00	0,00	300,00	100,00

Izvor: izračun autora prema DIP, 2016.

Pitanje koje se također postavlja vezano uz učinkovitost i pravednost izbornog sustava jest: koliko pojedini sustav realno i pravedno reflektira biračku volju? Koliko se realna biračka volja reflektira u konačnom izboru zastupnika? Koliko se udio glasova poklapa s brojem mandata koje su stranke osvojile nakon raspodjele mandata? Kao i u slučaju realnoga broja stranaka u parlamentu, istraživači su pažnju posvetili indeksima koji izražavaju razmjernost, odnosno nerazmjernost izbornoga sustava. Za pojedine ishode koristit ću Gallagherov indeks nerazmjernosti, koji je "prepoznat kao najučinkovitiji u prikazivanju stupnja nerazmjernosti" (Sever, 2016: 19). Gallagherov se indeks računa tako da se razlike između postotaka glasova i postotaka mandata za pojedinu stranku kvadriraju te zbrajaju, čiji se broj dijeli s 2, gdje se iz dobivene vrijednosti uzima kvadratni korijen. Vrijednosti izračuna nalaze se u rasponu od 0 do 100, gdje 0 označava savršenu razmjernost (Sever, 2016: 19).

Hipoteze koje ću iznijeti zasnivaju se na pretpostavkama koje se temelje na dosadašnjim istraživanjima mehaničkih učinaka pojedinih elemenata razmjernih izbornih sustava.

H1 – Izborne jedinice čije se granice izbornih jedinica podudaraju s granicama županija prati bolja i preciznija zastupljenost birača od aktualnih izbornih jedinica.

H2 – Računanje mandata u kojemu se granice izbornih jedinica podudaraju s granicama županija koristit će dvjema najvećim strankama na "štetu" manjih stranaka, izuzevši stranke regionalnog predznaka čiji će izborni rezultat ostati otprilike isti.

H3 – Računanje mandata u kojemu se primjenjuje *at-large* sustav naškodit će velikim strankama u korist malih stranaka, koje će uz pretpostavku veće razmjernosti sustava i nižega prirodnog praga postići bolji rezultat.

H4 – Laakso-Taagepera indeks će u *at-large* izračunu imati najveću, a u izračunu prema kojemu se granice izbornih jedinica poklapaju s granicama županija najnižu vrijednost.

Tablica 5. Utjecaj na fragmentiranost stranačkog sustava i nerazmjernost

	Laakso-Taagepera index	Gallagherov indeks
Izbori 2016.	2,95	7,26
Sim1	2,68	8,62
Sim2	3,47	3,54

Izvor: izračun autora.

H5 – Gallagherov indeks imat će najmanju vrijednost u *at-large* izračunu, dok će u izračunu prema kojemu se granice izbornih jedinica poklapaju s granicama županija imati najvišu vrijednost.

Rezultati

U prvoj simulaciji su se, podsjećam, glasovi u mandate pretvarali tako da su izborne jedinice istovjetne granicama županija, pri čemu su se mandati "dodjeljivali" županijama s obzirom na broj stanovnika. Izračunom su dobiveni rezultati koje možemo vidjeti u *Tablici 3* i koji pokazuju zanimljive posljedice – velike stranke, naročito SDP-ova koalicija, profitirale su ovom metodom izračuna, dok su najviše izgubile manje stranke koje se natječu na državnoj razini, uz iznimku koalicije Reformista i Stranke rada i solidarnosti (Bandić Milan 365). Regionalne stranke su ostvarile identičan ili blago povoljniji rezultat.

Ono što je također bitno primijetiti jest činjenica kako manje stranke koje nisu regionalnoga predznaka zbog povećanja prirodnog praga u županijama koje delegiraju relativno mali broj mandata, uz iznimku Dubrovačko-neretvanske županije, koja važi za ishodište i bazu Mosta nezavisnih lista, mandat osvajaju u županijama koje daju 10 i više mandata. Iz toga možemo zaključiti i potvrditi kako manja razmjernost odgovara velikim strankama.

U drugoj su se simulaciji glasovi u mandate pretvarali u zamišljenom *at-large* sustavu po principu potpune razmjernosti, što znači da su svi akteri bez obzira na broj glasova ušli u izračun i u borbu za mandate. Iščitavajući rezultate koji su prikazani u *Tablici 4* možemo vidjeti kako potpunom razmjernošću najviše gube velike stranke, ponajviše zbog smanjivanja prirodnog izbornog praga, dok najviše profitiraju manje stranke, koji tim istim smanjivanjem prirodnog praga materijaliziraju glasove u mandate.

Nadalje, efektivni broj stranaka u parlamentu za sva tri ishoda (stvarni rezultat, Sim1, Sim2) izrazit će već spominjanim L-T indeksom, pri čemu će se u obzir uzimati udio pojedinih koalicija u raspodjeli mandata. Dobiveni rezultati ukazuju na smanjenje efektivnog broja stranaka/koalicija u prvoj simulaciji te na povećanje u drugoj simulaciji, te iz toga možemo zaključiti kako vrijednost L-T indeksa prati razmjernost sustava (*Tablica 5*).

Iako biračko i stranačko ponašanje ne možemo prikazati egzaktnom brojkom, zanimljivo je koliko sâm mehanički utjecaj izbornog sustava može izmijeniti razinu nerazmjernosti. U skladu s time, Gallagherov indeks u drugoj simulaciji očekivano

Tablica 6. Mandatna razlika izbora 2016. i simulacija 1 i 2

	HDZ	SDP	MOST	ŽIVI ZID	365/REF	IDS	HDSSB	Pametno	NLSP
Izbori 2016.	59	54	13	8	2	3	1	0	0
Sim1 (županije)	61(+2)	59(+5)	9(-4)	5(-3)	1(-1)	4(+1)	1	0	0
Sim2 (<i>at-large</i>)	53(-6)	50(-4)	14(+1)	9(+1)	6(+4)	3	1	3(+3)	1(+1)

Izvor: izračun autora.

pada na dvostruko manju vrijednost od aktualne, dok je u prvoj simulaciji u blagome porastu, iz čega možemo zaključiti kako čisti *at-large* sustav izlučuje najmanju nerazmjernost, dok preračunavanje glasova u mandate po županijama daje najveću nerazmjernost. Na temelju rezultata možemo uočiti negativnu povezanost efektivnog broja stranaka i indeksa nerazmjernosti izbornog sustava, no za konkretniji dokaz potreban je ipak veći broj slučajeva i simulacija. Nakon izvedenih simulacija, računana indeksa i možemo zaključiti da je:

Kako čisti *at-large* sustav izlučuje najmanju nerazmjernost, dok preračunavanje glasova u mandate po županijama daje najveću nerazmjernost

H1 – Potvrđena. Unatoč činjenici kako Sim1 ne iziskuje veću razmjernost, iz navedenih podataka možemo zaključiti kako aktualne granice izbornih jedinica krasi svojevrsni *malapportionment*, odnosno nepravedna predstavljenost. U aktualnim izbornim jedinicama raspon između najveće nadpredstavljenosti i najveće podpredstavljenosti iznosi 24,45 posto, dok u Sim1 raspon iznosi 20,86 posto, dok je ponderirana razlika još i veća.

H2 – Djelomično potvrđena. Bolji rezultat velikih stranaka možemo pripisati županijama s malim brojem stanovnika, koje samim time delegiraju manji broj mandata. S obzirom na to da u jedinicama koje delegiraju manji broj mandata prirodni prag raste, manje stranke ne ulaze u borbu za mandate zbog nedovoljnog postotka glasova, čime profitiraju najveće stranke. Smatram da je drugi dio H2 djelomično potvrđen zato što je sadržavala tvrdnju kako će rezultat regionalnih stranaka ostati uglavnom isti. Iako se on u slučaju IDS-a povećao za jedan mandat u odnosu na stvarni rezultat, u postotnim bodovima je rezultat za 33,33 posto bolji, što je relativno velik skok.

H3 – Potvrđena. Sim2 ne samo da je donijela blago bolji rezultat postojećim parlamentarnim strankama, već je iznjedrila dvije nove koje u postojećem sustavu nisu uspijevale osvojiti mandat – Nezavisna lista Stipe Petrine s jednim te stranka Pametno s 3 mandata, nauštrb najvećih stranaka. Ovakav rezultat možemo pripisati spuštanju prirodnog praga i povećanoj razmjernosti karakterističnoj za *at-large* sustav.

H4 i H5 – Potvrđene. U oba slučaja indeksi su se kretali u skladu s predviđanjima, u *at-large* sustavu L-T indeks je imao broj 33-34 - ožujak - lipanj 2018.

najvišu vrijednost dok je najnižu imao u sustavu županija kao izbornih jedinica, dok je Gallagherov indeks najnižu vrijednost imao u *at-large* sustavu a najvišu u sustavu županija-izbornih jedinica.

Zaključak

Možemo primijetiti kako ovakve vrste istraživanja nisu među najzastupljenijima u hrvatskoj politologiji, ponajprije zbog teške predvidljivosti biračkoga ponašanja. Psihološkom utjecaju unatoč, možemo utvrditi kako mehanički utjecaj također igra zapaženu ulogu. Kako su psihološki i mehanički utjecaji međusobno isprepleteni, nije isključeno da bi upravo intenzivniji mehanički utjecaj pojedinog izbornog sustava potaknuo psihološki koji bi se manifestirao u biračkim taktikama pri glasanju. Iako nam nitko ne može jamčiti da bi rezultati izbora u dvije prezentirane simulacije doista bili takvi i u stvarnosti, prirodu i utjecaj izbornih sustava kao relevantan faktor nikako ne možemo zanemariti. Taj utjecaj možemo uočiti i uspoređivanjem dviju simulacija, gdje nekim strankama/koalicijama izborni sustav donosi različite rezultate u rasponu od čak 9 mandata, što je ogroman broj uzimajući u obzir činjenicu da je aktualna vladina većina u Saboru izrazito tanka, dok drugim strankama znači i ulazak u parlament te posljedičnu političku afirmaciju (Tablica 6).

Možemo zaključiti i kako ne postoji idealan izborni sustav, sustav koji će savršeno reflektirati volju građana i pokrivati sve faktore koji se od njega traže, poput pravednosti, regionalne zastupljenosti, zastupljenosti manjina i slično. Postojeći je izborni sustav, usudio bih se reći na temelju rezultata, *status quo* kojim se glavni politički akteri izbjegavaju baviti, no nije izborna manipulacija. Činjenica jest kako je reforma izbornog sustava nužna. Predstavljanje na razini županija dovodi do pre-malih izbornih jedinica koje "ubijaju" razmjernost, dok *at-large* sustav donosi potencijalnu pretjeranu fragmentiranost parlamenta. Kako bi se zadovoljili svi kriteriji, potencijalno rješenje je crtanje izbornih jedinica dovoljno velikih kako bi zadovoljile kriterij razmjernosti, ne nužno s istim brojem mandata za svaku jedinicu, te dovoljno logičnih kako bi se zadovoljio kriterij regionalne zastupljenosti. No, to je već tema za neko drugo istraživanje.

Bilješka

1 Za slična promišljanja iz demografske perspektive, vidjeti i Žugaj i Šterc, 2016.

Literatura

- Blais, André; Lachat, Romain; Hino, Airo i Doray-Demers, Pascal (2011) The Mechanical and Psychological Effects of Electoral Systems: A Quasi-Experimental Study. *Comparative Political Studies* 44 (12): 1599-1621.
- Državno izborno povjerenstvo (DIP) (2016) Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor. <http://www.izbori.hr/arhiva-izbora/index.html#/app/parlament-2016> Pristupljeno 10. svibnja 2018.
- Državni zavod za statistiku (DZS) (2011) *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine*. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Feld, Scott L. i Grofman, Bernard (2007) The Laakso-Taagepera index in a mean and variance framework. *Journal of Theoretical Politics* 19 (1): 101-106.
- Herceg Zeba, Josipa (2016) Izmjene hrvatskoga izbornog zakonodavstva iz 2014. godine – put prema većoj kvaliteti izbornog sustava? *Poslovna izvrsnost* 10 (1): 121-149.
- Kasapović, Mirjana (2017) Jesu li izborni sustavi sredstva dramatična utjecaja na sudbine zemalja? *Političke analize* 7 (32): 17-21.
- Kasapović, Mirjana (2014) *Kombinirani izborni sustavi u Europi 1945-2014*. Zagreb: Plejada.
- Kasapović, Mirjana (2012) Englesko-hrvatski politološki rječnik: Izbori. *Političke analize* 3 (10): 57-61.
- Narodne novine (2010) Izvješće Hrvatskom saboru o nejednakoj težini glasa u izbornim jedinicama određenima člancima 2. do 11. Zakona o izbornim jedinicama za izbor zastupnika u Zastupnički dom Hrvatskog državnog sabora. *Narodne novine* 142 (10).
- Palić, Mato (2012) Učinci primjene razmjernog izbornog sustava u Republici Hrvatskoj. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 49 (1): 49-58.
- Sabo, Kristian; Scitovski, Rudolf i Taler, Petar (2012) Ravnomjerna raspodjela broja birača po izbornim jedinicama temeljem matematičkog modela. *Croatian and Comparative Public Administration* 1 (12): 229-249.
- Sabor.hr (2018) Raspodjela mandata u 9. sazivu. <http://www.sabor.hr/raspodjela-mandata-9-saziv> Pristupljeno 9. lipnja 2018.
- Sever, Matej (2016) Koliko je kriv Victor D'Hondt? analiza i simulacija izbornih rezultata 2015. i 2016. godine. *Političke analize* 7 (27): 16-21.
- Žugaj, Matteo i Šterc, Stjepan (2016) Hrvatske izborne jedinice — postojeći nesklad i buduće promjene *Pilar XI* (2): 9-33. ■